

סיבה כלל לטמא אותו משום דעל הצד שהמסוכן כבר מת כבר שבעה לה טומאה, וכיון שלשני צדדי הספק הנגיעה הזו לא טימאה אותו לא ניתוסף לו בזה שום טומאה ואינו ספק טומאה כלל.

וכיון דאע"פ שהסברא ברורה מ"מ הדין נראה כחידוש גדול שאלתי את הגרש"מ דיסקין זצ"ל מה דעתו בזה, ואמר לי שכן אמר החזו"א על מה דאיתא בתוס' נדה יז: על דברי הגמ' שדם הנמצא בפרוזדור הוה ספק נדה וממילא אין שורפין עליו את התרומה, והקשו התוס' דלמה לא נימא דספק טומאה ברה"י טמא, ותירצו התוס' דההלכתא דספק טומאה נאמרה רק בטומאת מגע ולא בטומאת ראי'. והקשה הגאון ר' גרשון אידלשטיין שליט"א בבחרותיו להחזו"א דאע"פ דאינה טמאה ודאי בתורת נדה מ"מ למה לא תיטמא משום מגע שנגעה בדם, דהרי כלפי הספק אם היא נגעה בדם נדה שפיר הוי ספק מגע. ותירץ לו החזו"א דשבעה לה טומאה. דהיינו דהרי כל הצד שהיא טמאה הוא משום דהוא דם נדה אבל הרי לצד הזה אין המגע מטמא אותה משום דהיא כבר טמאה משום ראיית נדה, וא"כ לשני הצדדים אין הדם מטמא אותה במגע וא"כ אינו ספק טומאה ברה"י. וא"כ נמצא דאע"פ שאשה אחרת שתגע בדם הזה שמהפרוזדור טמאה בטומאת מגע נדה, מ"מ היא עצמה טהורה. וא"כ אולי גם בדין אע"פ שאחר יכול לצאת בכזית הזה דפריש, מ"מ הוא עצמו שאכל מהחצי הקבוע אינו יכול לצאת בו משום דבוראי אינו יוצא באכילה זו.

אבל באמת אי"ז דומה לציור דידן כלל, משום ששם ההגדרה היא דאין במגע הזה ספק טומאה כלל ולכן היא טהורה, אבל בציור דידן עצם הבירור של כל דפריש אינו מתייחס אל קיום המצוה שלו שנוכל לומר שאי"כ ספק כלל שיכריע בו הרוב אלא הבירור הוא על החפצא של המצה, וא"כ אין מקום לומר דכלפי האכילה הזאת אין בירור של רוב, וא"כ ע"כ התברר שבפעם השני' אכל מצה של לשמה וא"כ למה לא יצא כמו אחר. ואם נרצה לדמותו לספק טומאה צריך לדמותו למסוכן שנגע בראובן ברה"ר ובשמעון ברה"י, ואח"כ נגע ראובן בככר ואח"כ נגע שמעון באותו ככר, דלכא' מסתבר דהוא טמא.

ג) ונראה בפתרא דהך דינא דבאמת הך אכילה שניה אינה כלום וא"א בשום אופן לדון שאכל מצה, אבל אם יאכל אותו, כיון דבאמת הרוב מברר שכזית זה הוא מצה וכל מה שאינו חשוב מצה הוא משום שאם הוא מהלשמה א"כ כבר יצא בכזית ראשון שהוא בהכרח ג"כ מהלשמה, א"כ ע"כ יצא. דהיינו דבאופן שאכל את הכזית השני, מצד הבירור של השני נידון שהוא יצא ידי המצוה אבל לא באכילת השני. וביותר נראה להסביר דאינו רק ממ"נ אלא שמצד הבירור של רוב עצמו דנים שהך אכילה אינה אכילה.

והיינו דנראה לבאר נקודה חשובה בהבנת שיטת הפר"ח. הפר"ח ביאר שבמקום שיש שני חפצים שתלויים באותו ספק ואחד יש לו הכרעה ואחד אין לו הכרעה, זה שיש לו הכרעה נידון כהכרעתו וזה שאין לו הכרעה נידון כספק, אבל נראה דאם יש נ"מ כלפי החפץ שהוכרעה האין לדון החפץ

א) יש לברר את הדין כשהיו עשר חתיכות מצה ובכל חתיכה שני כזיתים ותשע מהן נאפו לשמה ואחת שלא לשמה, וחצי מחתיכה אחת (שהוא כזית) פרש והחצי השני נשאר קבוע. דהנה האחרונים חולקים בעצם הדין של חתיכה אחת שחציה נשאר קבוע וחציה השני פרש, עי' בש"ש שמעתתא ד' שהביא שם את דברי הפר"ח שפשיטא ל' שהחצי הקבוע יש לו דין קבוע ואסור והחצי דפריש אזלינן ביה בתר רוב ומותר אע"ג דסתרי אהדי. וא"כ גם במצה החצי שנשאר קבוע יהי' בדין קבוע שהוא כמע"מ ולא יצא בו ידי חובתו והחצי שפרש הוכרע דהוא מהרוב שנאפו לשמה ויוכל לצאת בו ידי חובתו.

אבל צריך לברר מה דינו של אחד שאכל את הכזית הקבוע, דהוא עדיין חייב לאכול שוב עוד כזית מצד הספק שלא יצא ידי חובתו, ואין לו מצה אחרת אלא הכזית הזו שפרש, וא"כ יוכל לצאת ידי חובתו בכזית הזו שפרש דהרי הוכרע דהוא מהרוב שנאפו לשמה [וכמו שאחר יכול לצאת ידי חובתו בו]. אבל מאידך איך שייך לחייב אותו לאכול את הכזית שפרש והרי ידוע בתורת ודאי דממ"נ אין לאכילה השני' הזו שום ערך, דאם הכזית הזו נאפה לשמה א"כ גם המצה הראשונה שאכל נאפתה לשמה וכבר יצא בכזית הראשון, ואם לא יצא בכזית הראשון אז גם הכזית הזו אינו לשמה. ואין זה דומה כלל לדברי הפר"ח, דבציור של הפר"ח יש ספק אם החצי שלפנינו כשר או טרפה וא"כ אפשר להכריע על כל חצי כפי דינו שהחצי שהוא קבוע נשאר בדין קבוע והחצי דפריש הוכרע דפריש מרובא אע"פ דיש בזה סתירה, משום שכל פסק הוא לחוד, אבל בציור דידן בנוגע לאכילה זו אין שום צד לומר שיש באכילה השניה קיום מצוה.

וכמו דפשוט שאם התערבו עשר קציצות, תשע מהן חלב ואחת בשר ונחלקה אחת לשתיים וחצי אחד נשאר קבוע והחצי השני פרש ואכל את החצי הקבוע וא"כ עכשיו הוא ספק "בשרי" שמותר לו לאכול את החלק השני של הקציצה אפילו באופן שצריך להחמיר בספק דרבנן, דאע"פ שלו עצמו אסור לאכול חלב וכן כל אדם אחר שהוא "בשרי" אסור לו לאכול חתיכה זו בתורת ודאי אבל מ"מ בשבילו זה ממ"נ אינו "בשר ואח"כ חלב", וא"כ גם בנידון דידן אע"פ שאין הנידון בחפצא "זה ואח"כ זה" אבל סו"ס ממ"נ הוא יודע שאינו מקיים מצוה בכזית השני.

ב) אבל מאידך גם לפסוק דאינו צריך לאכול עוד כזית מהחצי שפרש משום דממ"נ אינו מרויח בזה [וממילא אם יש לו עוד מצה יצטרך לאכול כזית אחר] ג"כ א"א, דכי מה גרע הוא מאחר שלא אכל כלום שיכול לצאת בכזית שפרש.

אבל באמת מצינו דוגמת זה, דהנה תנן בטהרות פ"ו המסוכן ברה"י והוציאו לרה"ר כשהוא ברה"ר ספיקו טהור וכשהוא ברה"ר ספיקו טמא, והיינו דספק טומאה שהי' ברה"י ואח"כ הוציאוהו לרה"ר מי שנגע בו ברה"ר טהור ומי שנגע בו ברה"י טמא. והסתפקתי אם אותו אדם שנגע בו ברה"ר נגע בו שוב ברה"י מה דינו. דלכא' הוא יהי' טמא עכשיו דכי גרע מאחר שנגע בו ברה"י משום שהוא כבר נגע גם ברה"ר. אבל נראה שאינו כן דהא הנגיעה השני' אינה

שפיר אפשר לדון שהוא חצי ביצה חיטה שהצטרף עם הכביצה חיטה, דכל זה נחשב כבירור על תכונת הפריש.

ויש לציין שמצד אחד ציור זה יותר פשוט שמהני מהציור של דם חטאת דשמה הכוס הראשון הוי סיבה להכוס השני וא"כ יש מקום לבע"ד לחלוק שא"א לקבוע על הפריש שנהי' פסול ע"י הכנסת הכוס השניה אם הכוס הראשונה היא בספק משא"כ בציור של אכילה בסוכה אין האכילה השניה מסובב של הכזית הראשון אבל מאידך בציור השני החיוב סוכה נהי' ע"י ציור שתייהם יחד ויש בזה חידוש שאפשר לדון הציור של החלק הראשון שהוא ספק. אבל לענ"ד נראה דבשתי הציורים הפסק יהי' ודאי על החלק הפריש, משום שכשדנים שהחלק הפריש נתברר שהוא של חיטים מונח בזה שהוא כזית של חיטים שכבר אכל בן זוגו שהוא גם כן חיטים. דהכלל הוא דבמה שצריך לדון כלפי הפריש, מה שהמציאות של החלק הקבוע גורם שינוי בדינו בודאי הבירור של הרוב על החלק בפריש מכריע.

וא"כ בנידון דידן הבירור של רוב שמברר שהוא מצה לשמה מברר על החלק בפריש שהוא הכזית השני של מצה לשמה שהוא אכל.

ד) וא"כ נראה הלכה למעשה דאם אין לו מצה אחרת בודאי אינו מחוייב לאכול את המצה הזו כיון שאם יאכל בודאי אינו כלום ואין לו שום חיוב לעשות כן. אבל אם יש לו עוד מצה הוא חייב לאכול אותה, ואם יאכל את הפריש יהי' פטור. אבל גם כשהוא אוכל אותו ידע בודאי שאינו מקיים במעשה הזה כלום אלא שאחרי שיאכל יהי' פטור.

והנ"מ בזה שאינו מקיים כלום העירוני הגאון רב מאיר שמואלביץ שליט"א שזה נוגע לברכה, דהרי שיטת הראב"ד היא דמי שמחוייב לעשות מצוה מצד ספק דאורייתא לחומרא גם מברך על זה, ונראה ברור דבציור דידן אם יאכל מצה אחרת יברך עליה אבל אם יאכל את המצה הזו שפרשה לא יברך דבודאי אינו מעשה מצוה.

וכן יהי' נ"מ לענין עוסק במצוה פטור מן המצוה דאם יאכל מצה אחרת יהי' נחשב לעוסק במצוה מצד החיוב ספק [עכ"פ בספק¹] ואם יאכל מצה זו דפריש אינו נחשב לעוסק בכלל.

¹ ע' בקו"ש וז"ל שאגת אריה סי' ל"ז כתב דהעוסק בספק מצוה אינו פטור ממצוה ודאית, והנה בעוסק במצוה דרבנן נראה מוכח בכמה דוכתי דפטור ממצוה דאורייתא דהא ילפינן מקרא דבשבתך בשבת דידך הוא דמחייבת ולא בשבת דמצוה, והעוסק במצוה דרבנן ג"כ לא מיקרי שבת דידך... ולפי"ז י"ל גם בעוסק בספק מצוה לא מיקרי שבת דידך, ולא גרע ספק דאורייתא ממצוה דרבנן, מיהו מצינו לענין ציצית דטלית החייבת מדרבנן מותר לצאת בה לר"ה בשבת דמיקרי צורך הבגד, וטלית חציה פתוח וחציה סתום דחייבת מספק דאורייתא אסור לצאת בה בשבת, ובאמת טעמו של ד"ז צ"ע למה לא הוי צורך הבגד כיון דחייבת בציצית מספק.... ולפי"ז העוסק במצוה דרבנן לא מיפטר ממצוה דאורייתא, וכן העוסק בספק מצוה אינו פטור ממצוה דאורייתא, וכן העוסק בספק מצוה אינו פטור ממצוה ודאית. וע' בשו"ת הר צבי אור"ח ב סימן קד וז"ל שו"ת שאגת אריה (סימן לז) הקשה על הא דתניא (ערכין דף ג ע"ב) הכל חייבים בתפילין וכו' והני כהנים דליתניהו במצוה דיד אימא במצוה דראש נמי לא לחייבי קמ"ל דלא מעכבי אהדרי. והקשה שם דבזבחים (דף יט ע"א) מבואר להיפוך,

המסופקת, כלפי החפץ שיש לו הכרעה ע"כ דנים לברר העובדא גם כלפי החפץ דהספק, דהא כיון דשניהם תלויים אהדדי וכלפי החפץ שיש לו הכרעה, דנים שזה ודאי ע"כ דנים (כלפיו) שיש בירור גם על הספק של החפץ הראשון. ויש שני אופנים שהך נקודה נוגע, וכמו שיתבאר.

יש דינים בתורה שחפץ אחד פועל דין על חפץ השני וצריך לברר בדינים כאלו, מה יהי' הדין דוגמת ציור הפר"ח, ונצייר ציור להמחיש הנידון. חטאת שנכנס חלק מדמה לפניו נפסל כל דמה לזריקה ואם כן יש לדון כשיש לפניו ג' חטאות וכל אחד קיבל דמה בב' כוסות אחת קטנה ואחת גדולה, ורשם על שתי הכוסות של בהמה הראשונה א ועל שתי כוסות של הבהמה השניה ב וכו' והיו כל הכוסות ביחד ובא כהן ולקח הכוס הקטנה שרשום עליה האות א, ואח"כ נתוודע שאחת מהכוסות הגדולות נכנסה לפניו, וא"כ נשאלת הספק האם אפשר לזרוק מהכוס הקטן שפירש או לא (דכיון דהכהן לקחו קודם שנולדה הספק הוי כפירש). והנה בודאי אם נבא לדון אם אפשר לזרוק מן הדם שבכוס הגדולה שרשום עליה א, בודאי אסור מספק דכל קבוע כמע"מ. וא"כ האיך נתיר לזרוק מדם של הכוס הקטנה, הלא דין הקטנה הוי תוצאה מדין הגדולה וא"כ האיך אפשר לנקוט בוודאות שהכוס הקטנה כשירה משום שפרש מרוב כוסות כשרות אם הגדולה בספק, ואי"ז דומה לציורו של הפר"ח ששמה הכזית הקבוע אינו הסיבה לדינו של הכזית השני אלא ששתייהם תלויים באותו דבר.

אמנם נראה שבודאי הפר"ח יאמר דינו אף באופן זה. דבאמת גם בציור של הפר"ח כלפי הנידון של הכזית שפרש דנים שבמציאות גם הכזית הקבוע הי' מן הרוב.

ויש עוד אופן. עיין בשו"ת בנין שלמה סימן מ"א שכתב לדון בנוגע למה דקי"ל דבאכל כביצה פת אסור לאכול חוץ לסוכה מה הדין במי שאכל כביצה בערב סוכות סמוך ממש לשקיעת החמה האם מותר להמשיך ולאכול פת מעט אחרי השקיעה.

וכתב שבוודאי אסור, שאין הגדר שאסור לאכול יותר מכביצה חוץ לסוכה אלא שאכילה של יותר מכביצה יש לה דין של קביעות וכל חלק וחלק ממנה אסור.

וא"כ אם נבא לדון בעשר עיסות אחד של קמח אורז (שאינו מחוב בסוכה) ותשע של קמח חיטים ונתערבו וחצי מא' של העיסות פירשו ואכל כמה ביצים מהחלק הקבוע והמשיך ואכל חצי ביצה מהחלק הפריש האם חייב לברך [להלכה דלא קי"ל כהראב"ד ומברכים רק על ודאי מצוה ולא על ספק]. האם נאמר שהחלק הראשון שאכל לא נתחייב בוודאי וא"כ א"א לחייבו ברכה על החלק השני וכמו דבציור של הפר"ח אם הי' רוב טריפות לא הי' לוקח אם אכל זית מהקבוע וחצי זית מהפריש אבל נראה שאינו כן ושפיר יכול לברך. דבנבילה המלקות הוא על כזית של אכילת איסור וא"כ אם על חלק דנים שזה ספק א"א לצרפו להחייב כזית אבל באכילת סוכה עד כמה שזה חלק מקביעות של כביצה כל משהו מחייב בסוכה, א"כ כשדנים על החצי ביצה פריש

דכיון דאם דנים על חיובו אם הוא חייב לאכול הוכרע שהוא פטור לכך הוא פטור מלאכול אותה.

וציין הגרא"ג לדברי האבני נזר או"ח סימן תמא וז"ל אמינא מילתא חדתא שאם הטומטום אינו יודע לתקוע ואינו מוצא מי שיתקע לו רק טומטום, אינו מחוייב לשמוע ממנו, כיון דהוי ספק ספיקא שלא יעשה מצוה בשמיעתו שמא הוא נקיבה ואם תמצא לומר זכר שמא התוקע נקיבה ולמה ישמע, ואף דאחני לי' שמיעתו ששוב לא יהי' מחוייב מכח ספק ספיקא כנ"ל, משום זה אינו מחוייב לשמוע. דומה לזה כתב המרדכי דמותר ללבוש בשבת טלית בלי ציצית דאין איסור על הבגד רק שגורם שיהי' מחוייב לעשות ציצית ולא יקיים, והא לא איכפת לן כיון שבין ילבש בין לא ילבש לא יקיים מצוה, אין נפקא מינה אם אינו מחוייב או מחוייב ולא יקיים. וכן לדור בשבת בבית בלא מזוזה. וכן כתב הב"ח שאם אין לו מזוזה מותר לדור בבית בלא מזוזה מטעם הנ"ל. הנה מוכח מדבריהם שאין איסור במה שמביא עצמו לירי חיוב ולא יקיים. וכל שכן שאינו מחוייב להוציא עצמו מחיובו כשלא יקיים מצוה. וא"כ בשמיעת טומטום מחבירו טומטום כיון שספק ספיקא שלא יקיים מצוה אין עליו חיוב בזה.

הרי דגם האב"נ ס"ל דפטור וכמש"כ, אבל באמת מכל דברי האבני נזר מבואר שהוא פטור מצד דאין דין להפטר ממצוות. ולענ"ד יותר מבואר שהפטור הוא משום שאין הוא באמת פטור עצמו מהמצוה אלא שהוא משווה 'נקיטות' שהוא פטור מהמצוה, דהא ע"ז גופא אם הוא פטור את עצמו יש ס"ס שאינו פטור את עצמו באמת.

אבל נראה דאפילו אם נאמר דבכגון דא אפשר לדון שהוא פטור את עצמו היינו משום שהבירור שפוטור את עצמו, היינו הס"ס שמצטרף משני הספקות, נוצר גם מהספק שבמעשה הזה הוא קיים את מצוותו, אבל בציור דידן שבודאי מעשה זה שאוכל את החצי מצה השני אינו כלום לכא' אין מצוה לאכול.

ו) והנה עד כאן דיברנו על מצוות, וצריך לדון כן גם בנוגע לאיסורים, וכגון ט' שרצים וצפרדע אחד ברה"ר ונחתך אחד מהם לשנים וחצי אחד נשאר קבוע וחצי השני פרש ונגעה ככר של תרומה בחצי הקבוע, האם מותר עכשיו להגיע את הככר בחצי שפרש. שלכא' י"ל דכיון דהחצי הראשון הוא ספק טומאה ברה"ר וא"כ הככר טהור א"כ כשיגע החצי השני בככר יטמא אותו. אבל לכא' זה אינו נכון, דממ"נ אין שום צד שבזה שהככר יגע בחצי השני עכשיו יטמאהו, וכמו דביארנו דאע"פ שהתברר על החצי הראשון שהוא טהור ועל החצי השני התברר שהוא טמא, מ"מ כיון דכדי לאסור לנגוע בחצי השני צריך לנקוט שהחצי הראשון טהור והחצי השני טמא וא"א לנקוט את שני הצדדים האלו יחד דהא זה לא יתכן דהרי או שניהם טמאים או שניהם טהורים, לכן ממילא בזה מותר להגיע את הככר בחצי השני. ואף דהי' מקום לדון בזה בנוגע לאיסור לטמא תרומה ולומר דאע"פ שבאמת אינו מטמא את התרומה במה שתגע בחצי השני מ"מ כיון דיסוד האיסור הוא משום

וצ"ע היטב להלכה למעשה אם עדיף שיאכל את הכזית הזה או כזית אחר, דלכא' מצד אחד הרי אם יאכל את הכזית הזה שפרש בודאי לא יעשה בזה שום מצוה, אבל מאידך הרי שפיר יוכרע בזה שקיים את המצוה, וכן נוגע לדינא לענין הברכה האם הוא צריך לאכול כזית אחר ולברך או שהוא צריך לאכול כזית זה ולא לברך וצ"ע.

ה) ואין לטעון על מה שפטרנו אותו מלאכול את החצי השני כשאין לו מצה אחרת ולומר דסו"ס האי גברא מחוייב לאכול מצה וכשיאכל את הכזית מצה הזה יחשב שקיים את מצוותו וא"כ זה גופא יחייב אותו לאכול, דנראה ברור דאין דין כזה כלל דאין חיוב בתורה לעשות את עצמו לפטור מלעשות את המצוות אלא החיוב הוא לקיים מצוות, ובפרט דכאן אינו עושה את עצמו לפטור באמת אלא מכניס את עצמו למצב שנקטינן שהוא פטור ודו"ק. ולדעתי זה דומה ממש למי שאחרי פסח באו עדים שהמצה שאכל לא היתה כשרה האם יש לו ענין לחפש עדים להזימם כדי שנקוט שקיים את המצוה, דודאי זה בורכא, ולדעתי בנידון דידן הוא הדין והוא הסברא.

ובאמת שמעתי מהגרא"ג וצ"ל שג"כ הסתפק בכעין זה, במי שהוא ספק חייב במצה ויש לו לפניו רק מצה שהיא ספק כשרה, דאם יאכל אותה יהי' ספק ספיקא לפטור אותו ספק אם חייב ספק אם יצא במצה זו, אבל אם נבא לדון אם הוא צריך לאכול את המצה הזאת יש ספק ספיקא שאינו מחוייב לאכול אותה ספק שהוא פטור וספק שאי"ז מצה, מה דינו. האם נאמר דכיון שהך גברא מחוייב וע"י שיאכל את המצה הזאת יפטר לכך הוא מחוייב לאכול אותה, או דלמא

דכהנים פטורים גם בתפילין של ראש מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה, ותירץ שם דהביריתא בערכין איירי באופן דלא שייך למיפטריה מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה, ומשכחת ליה כגון דמקריב חטאת העוף על ספק לידה או זיבה דקיי"ל חטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת בספק דילמא אינה חייבת בקרבן ומליקתה נבילה ובע"כ כהן המקריב קרבן זה לובש בגדי כהונה ואינו יכול להניח תפילין של יד מטעם חציצה ומ"מ חייב בתפילין של ראש דלא שייך למיפטריה מטעם עוסק במצוה כיון דספק הוא אם הוא עוסק במצוה אוזלינן לחומרא ולא נפטרנו מספק ולכן חייב בתפילין של ראש, עכ"ד. הרי מבואר היטב מדבריו, דבשעה שעוסק בספק מצוה אינו פטור מן המצוה, וזה פלא דמלבד מה שעיקר סברתו קשה להולמה, דמסברא הפשוטה לכאורה אין לחלק בין עוסק במצוה ודאית לעוסק בספק מצוה כיון דעכ"פ מטעם ספק מחוייב לעשותה, א"כ שפיר קרינן ביה מעוטא דקרא דדרשינן בברכות (דף י"א ע"ב) מובלכתך בדרך דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת, גם מלבד זה קשה מתוס' ב"מ (דף כה ע"ב ד"ה ואם נטלה לא יחזיר) וז"ל ויש לפרש דמיירי הכא בספק אבידה דאפילו הניחו שם מדעת דומה ששכחוה דבלא משתמר כי אם קצת מיירי וכו', ולכך אם נטל לא יחזיר דהשתא אבידה היא ושכחוהו הבעלים, וכיון שאם היה יודע של מי הוא דכיון שהוא משתמר קצת לא שום הגבהה אם הוא יודע של מי הוא דכיון שהוא משתמר קצת לא אתיאשו הבעלים, היכא דהגביה הוי מחוייב בשמירתה מספק לרבה הוי שומר חנם ולרב יוסף שומר שכר, עד שתבוא ליד הבעלים, עכ"ל. הרי מבוארת שיטת התוס' דעסק בספק מצוה פוטרו ממצוה ודאית, דאל"כ כיצד אומרים דלרב יוסף הוי שומר שכר, הא כאן הוי ספק אבידה ואם בספק מצוה לא מיפטר ממצוה ודאית ולא יפטר מלמיתב ריפתא לעניא הוא לא מקבל שום שכר, ולמה יהא דינו כדין שומר שכר, אלא ודאי משמע דספק מצוה פוטרו ממצוה ודאית ושפיר נעשה שומר שכר ודאי.

(י) ושמעתי לעורר לפי דבריני לפי דבריני, מה יהי' הדין במי שאין לו אלא הנך ב' כזיתים, והיינו שלפני שאכל כזית מצה כל המצות האחרות שהיו במקומם נאכלו על ידי אחרים, דלדבריני הרי אם יאכל את הכזית הראשון יהיה ספק אם קיים מצותו אבל לא יהיה מחוייב לאכול השני ואם כן בסופו של דבר לא יצא מצותו בודאי, מה יהיה דינו. דמצד אחד י"ל דאסור לעשות כן דהרי גורם שלא יוצא ידי חובתו אבל מאידך האיך אפשר לאסרו לאכול ספק מצה, ולחייב אותו לאכול המצה השני בודאי אינו מובן דהא ברור שפעולה זו אין לו ערך.. ונראה דבודאי מותר לו, חדא דכמו שביארנו שאין חיוב לגרום שיהיה נקיטות שקיים מצוה והחיוב הוא לעשות המצוה. וא"כ בזה שאכל הראשון שהוא קבוע ולא השני שהוא פריש הרי אין הבדל בקיומו למעשה אלא בהנקיטות וא"כ זה לא יחייבו כלום. אבל נראה עוד להוסיף בזה נקודה שיתכן שנוגע לענינים אחרים.

ובהקדם נראה להסתפק בצירור של הפר"ח שחצי מהבהמה קבוע וחצי פריש ויש לו מצב של פקו"נ שמחייב אותו לאכול את אחד משתי הכזיתים האם הוא מחויב לאכול דוקא את הפריש. וכן יש לעיין בעדל"ת אם חייב לקיים המצוה עם הפריש, האם זה נקרא אפשר לקיים שתייהם. והנה לפור"ד אין בזה ספק כלל דהא הכזית שפריש מותר באכילה והכזית הקבוע אסור באכילה, וא"כ למה ידחה איסור כשיש היתר לפנינו, אבל כשמעיינים בסברת הדברים אין זה פשוט כלל. דאמנם כשדנים על כל כזית בפני עצמו אחד אסור ואחד מותר, אבל מאידך הרי זה ברור שאין צד שאחד מותר ואחד אסור וא"כ אם נבא לדון על עדל"ת, לכא' קשה לומר שאין כאן דחי' משום שזה אפשר לקיים שתייהם, דהא ע"כ האמת אם צריך כאן דחי' והיינו אם אחד מהם אסור, הרי א"א לקיים שניהם דהא על הצד הזה גם השני אסור. וגם בפיקו"נ האיך אפשר לומר שאסור לו לאכול חתיכה זו משום שיכול לפקח נפשו עם השני, הא אם יש איסור בלי הדחי', הרי גם השני אסור.

אבל אף אם נאמר שזה אסור למעשה, נראה דע"כ הינו משום שאין דנים 'איזה' אלא דנים על כ"א 'האם' הוא מותר, דזה נראה סברא ברירה מאד דעד כמה שהגדרת הספק היא איזה, ע"כ הפסק הוא דאין הבדל.

משמרת לכן אינו תלוי אם הוא מטמא אותה באמת אלא אם הוא נותן לה דין שאסור לאכלה, אבל לכא' אינו כן אלא דהאיסור הפסד שיש כשמטמא תרומה טהורה לכאורה אינו בהא דגורם במציאות שלא יאכלו את התרומה אלא בזה שטימאו. ועכ"פ בודאי נוכל למצוא דוגמת זה בשאר איסורים. וכן הוא בכהן שנוגע בכזית מן המת שנפסק שהוא טהור ובעודו נוגע בו הוא נוגע בחצי השני שיש לו דין טומאה, דנראה פשוט שאין איסור לנגוע בחצי השני משום שאם הכזית השני טמא א"כ הוא כבר מחולל ועומד ממה שהוא נוגע בחצי הראשון.

(ז) אבל באמת בטומאת כהן ל"ש מה שכתבנו משום דלפי"ד מה שהוא נוגע בכזית השני יחייב אותו לעזוב את הכזית הראשון משום שע"י שהוא נוגע בכזית השני דנים דע"י שנגע בשניהם הוא נטמא וכמו שביארנו שהרי עיקר הפסק על הכזית השני הוי שהוא טמא וכל מה שאנחנו דנים שאינו מטמא משום שהראשון כבר מטמא, וא"כ ע"כ אי אפשר להתיר הנגיעה בשני בלי לנקוט שהראשון אסור וכמו שביארנו. אחד משניהם טמא. אבל צריך לברר באופן דאינו יכול להפסיק את הנגיעה הראשונה כגון דהטומאה תחת הרצפה והיא טומאה רצוצה ואינו יכול לשבור את הרצפה והוא אינו יכול לצאת מן החדר, שכשהוא מכניס את הכזית השני לאהל הוא מחוייב להוציא את הכזית הראשון אבל אינו יכול. וא"כ אינו דומה ממש לצירורים האחרים דהתם הוא גורם שננקוט שאתמול עבר על איסור, אבל כאן הוא גורם שננקוט שעכשיו עבר באונס. אבל לכאורה לפי הסברא שנקטנו גם בזה יהיה מותר משום שבאמת הוא אינו גורם כלום עכשיו אלא רק משנה את הנקיטות. וא"כ באופן זה תהי' נ"מ ברורה בין סברת האבני נזר שהבאנו לעיל לסברא דידן, דהרי כל סברת האבני נזר הוא דאין חסרון במה שהוא חייב אם ב"כ אינו מקיים, ובאיסורים הרי לכא' אין סברא כזו. אבל לדידן לכאורה גם בזה יהיה מותר משום דעל הצד שזה טמא אינו מוסיף כלום בזה שהוא גורם שנוקטים כן ועיין².

(ח) אבל צ"ע האם יהי' מותר להגיע את התרומה בכזית הראשון על דעת להגיע אותה אח"כ בכזית השני, דמחד איך נאסור אותו דהרי הנגיעה הראשונה מותרת והשני' אינה כלום, אבל מאידך הרי הוא עושה שני מעשים שעל ידם תהי' הככר טמא ודאי וצ"ע.³

לברך, ומתירן דזה גופא נקרא דאינו לבטלה משום שכל"ז אינו יכול לשתות, ובשו"ע סימן ר"ט כתב הגרעק"א וז"ל אם נפסק דלא יברך שנית יהא אסור לאכול ויהי' הברכה שברך ודאי ברכה לבטלה ואם נפסק דמברך שנית ג"כ לא הוי רק ברכה אחת לבטלה ואין הפרש בין יחזור ויברך בין שלא יחזור ויברך דבי"כ ובי"כ הוה ברכה אחת לבטלה. ולכא' מה דלא ס"ל כן בגליון הש"ס היינו משום דאם לא יברך "כבר עבר" על ברכה לבטלה בתורת ודאי ואם יברך יתכן דעובר עכשיו במעשה על ברכה לבטלה, ובהגהותיו על שו"ע ס"ל שאין חילוק בזה. וא"כ יש מקום לומר דלפי מש"כ בהגהותיו בשו"ע גם כאן יהי' אסור להגיע את התרומה בכזית השני משום דע"ז הוא גורם שהוא "כבר עבר" על עבירה. אבל באמת אינו דומה כלל דהתם ע"י אכילתו באמת הוא גורם שהברכה הראשונה היתה לבטלה משא"כ כאן אינו גורם כלום באמת אלא רק גורם שנוקטים שברכתו היתה לבטלה. ופשוט.

² וכ"ז נכון אפילו לשיטות דבכל מקום שאזלינן בתר רוב אסור לאכול את שניהם אפילו בזאח"ז, דהתם הוא משום דצירוף הצדדים אסור משא"כ כאן שהנגיעה השני' מותרת בתורת ודאי אין מקום לאסור.

³ ועלה על דעתי לתלות את הדברים שכתבנו שמותר להגיע את הככר בכזית השני משום שעכשיו אינו מטמאהו במה שכנראה מסתפק בו הגרעק"א. דאיתא בברכות יב. פתח אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מהו, והגמ' נשאר בספק, והביאו התוס' שם בשם הר"י דספקא לחומרא וצריך לברך פעם אחרת, וכתב ע"ז הגרעק"א בגליון הש"ס וז"ל ולא שייך הכא לומר ספק ברכות להקל דכבר כתב הרש"א דבברכות הנהנין אסור לאכול בלא ברכה, ולא הוי חשש ברכה לבטלה דאם לא יברך יהי' אסור לשתות עכ"ל. וכוונתו הגרעק"א להקשות דאע"פ דמספק אסור לו לשתות אבל מה מתירו

אוכל אותו דבוראי אינו כלום. וא"כ מה יהי' דינו כשאוכל גם את חצי הכזית השלישי וגם את חצי הכזית הרביעי בנוגע לחצי השלישי (דהיינו הראשון שמוסיף), דאך יתכן שישתנה דינו ע"י מה שהוא אוכל את הכזית הרביעי שהוכרע מצד הרוב שאינו חייב לאכול אותו.

ונראה דאמנם כך דינו, דהיינו משום דמצד ההכרעה של הרוב באמת הוא יוצא בחצי השני והשלישי, אבל בזה הואיל ויש ממ"נ א"א לדון שכשאוכל את החצי הזית השלישי יצא ידי חובתו, אבל כשהוא אוכל את חצי הכזית הרביעי, דעל הצד שהחצי הראשון לא הי' לשמה באמת הוא יוצא בשני חצאי הכזית האחרונים, אז אפשר לדון שהוא יוצא בחצאי הכזית השני והשלישי, ועיין היטב בכ"ז כי הדברים נראים מחודשים קצת.

(ג) ואף דביארנו באות י"א דכשאוכל שני זיתים לא מהני הסברא שהוא הכזית השני לפטור אותו, מ"מ נראה דבאמת אכן יש נ"מ בסברא הזאת שהזכרנו בנוגע להיכא שאכל את שני חצאי הכזית.

ותחילה צריך לברר שתי הנחות שנראות נכונות לענ"ד. מבואר בסוגיא דנזיר יב. דמי ששלח שליח לקדש לו אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם דהא לא ידע הי ניהו קדיש ליה ולא אמרינן בשוקא אשכח וקדיש כיון דהדרא לניחותא, ונחלקו התוס' שם עם התוס' בכתובות טו על איזה אשה דיינינן דהדרא לניחותא והויא קבוע האם האשה שחוששים שהתקדשה לו או האשה שחוששים שהיא קרובתה שהוא רוצה לקדשה כעת. עי' ברעק"א שם בנזיר שצ"י למחלוקת ועי' שער"י שער ד' פ"א במה שהאריך בביאור דבריהם.

אבל עכ"פ שיטת התוס' דנזיר היא שהקביעות והניחותא תלויה באשה שדנים עליה עכשיו, דהיינו שכשדנים על לאה אם היא אסורה עליו משום אחות אשתו, אז אם לאה פירשה אז ממקומה שפיר חשיבא פריש אע"פ שרחל שהתקדשה לו קבועה. ולכאור' צ"ב דהלא אם נדון על רחל אם היא מקודשת לו ודאי שפיר חשיבא קבוע [או דומה לקבוע וכמש"כ התוס' שם] כיון דהיא קבועה, וא"כ איך נתיר לו את לאה שהיא נידא ופרשה מהרוב והלא רחל היא ספק אשתו ואיך נתיר את אחותה אע"פ שהיא נידא ואולינן בתר רוב, והלא לדעת הפר"ח הרוב שיש אצל לאה אינו מברר כלפי רחל, וא"כ האריך אפשר להתיר את לאה והלא היא ודאי אחות של רחל שיש לה דין ספק אשתו [ויש ליישב דהרי שיטת התוס' שם דהוא רק קנס ולא אסרו כלל על אנשים אחרים וא"כ באמת אין דנים כלל על הקביעות של רחל, אבל אינו נראה].

והנראה פשוט כמו שביארנו, דכלפי לאה באמת דנים שרחל לא התקדשה דהא על לאה התברר ע"י הרוב שאינה אחות אשתו, ולכן כשדנים עליה באמת דנים שרחל לא התקדשה לו. וכל דברי הפר"ח אינם אלא דכלפי רחל עצמה באמת הוי ספק. ולכאור' כ"ז פשוט מאד.

וממילא בנידון דידן ודאי לא שייך לאסור לאכול את הקבוע משום שע"ז לא יאכל את הפריש דבזה ודאי הוי כמו "איזה", דהרי כל החפצא של האיסור הוא לאכול את זה משום שממילא לא יאכל את ההוא, ואין מקום לאיסור כזה דהא אין הבדל בין שניהם ודו"ק. והיינו דכדי לאסור לאכול את הראשון כדי שיוכל לקיים את המצוה בשני צריך לנקוט את שני הדברים, גם שהראשון ל"ה לשמה וגם שהשני הוי לשמה, וזה הרי א"א.

(יא) והנה כמו שהסתפקנו בציור שהיו עשר מצות שיש בכל אחת שני זיתים יש לדון גם בעשר מצות שיש בכ"א זזית אחד ונחלקה אחת לשנים וחצי אחד נשאר קבוע וחצי אחד פריש, ואכל את שניהם, כמה הוא צריך לאכול עוד כדי לצאת ידי חובתו, דלאכול עוד בודאי הוא צריך דהרי חצי הכזית הראשון היה ספק, אבל הספק הוא כמה הוא צריך לאכול עוד. דלכאור' אין לחייבו לאכול יותר מחצי זזית דהא לא גרע ממי שאכל רק את החצי שפרש, אבל מאידך ברור שכשאוכל את החצי השני לא יוסיף כלום שהרי או שהוא צריך לאכול זזית שלם או שאינו צריך כלום.

והי' מקום לומר דלפי מה שהגדרנו לעיל שכשדנים על מה שאכל את החצי הפריש באמת אפשר לקבוע עליו שזו האכילה השני', א"כ גם כאן האכילה השני' של הפריש היא כבר החצי זזית השני וא"כ לא יצטרך כלל לאכול עוד. אבל נראה דזה אינו. דאילו הי' הדין שעל כל חלק מזזית שאוכל אכילת איסור יש חיוב מלקות או שמקיים מצוה באכילת מצוה אלא דצריך לאכול זזית כדי שתחשב אכילה, א"כ אה"נ היינו יכולים לדון שהרוב על החצי הזה קובע שהוא "חצי מתוך זית שלם", וכמו שהבאנו לעיל בנוגע לאכילה חוץ לסוכה. אבל באכילת מצוה ואיסור אי"ז הגדר כלל אלא הגדר הוא שצריך לאכול זזית כדי לקיים מצוה או להתחייב מלקות, וא"כ א"א לדון רק על החצי הזה אם הוא החצי השני של הכזית אלא אם הוא אכל זזית.

(יב) וא"כ אחרי שאכל שתי החצאים האלו בודאי יצטרך לאכול עוד מצה אבל צ"ע היטב מה הדין בציור זה. דהרי ביארנו שבודאי הוא צריך לאכול עוד חצי זזית ובודאי אין לחייבו לאכול יותר מחצי אבל ובודאי כשאוכל רק עוד חצי הרי אינו עושה שום מצוה בהך אכילה דעל צד אחד הוי רק חצי זזית ועל הצד השני הוי חצי זית אחרי שכבר אכל זזית. וא"כ מה יהי' דינו בנוגע לברכה על אכילת מצה [אם עדיין אפשר לברך כל זמן שלא גמר לאכול], וכן בנוגע לעוסק במצוה. דלכאור' לפי דברינו ברור דאם יאכל רק חצי זזית לא יברך דממ"נ אינו עושה כלום, אבל מה יהי' הדין אם יאכל זזית שלם, דמצד אחד האריך יתכן לפוטרו מברכה לפי הראב"ד, הרי מצד ספק דאורייתא לחומרא הוא צריך לאכול עוד, אבל מצד שני הרי הוא פטור מלאכול את החצי זזית האחרון והאריך אכילה זו ישנה את דינו ויחייבו לברך. דהיינו דלכאור' הרי זה ברור שכשאוכל את החצי זזית הרביעי לא יחשב עוסק במצוה משום שהתברר ע"י הרוב שיצא ידי חובתו בחצאי הכזית השני והשלישי, אבל כשהוא אוכל רק את השלישי הרי ג"כ אינו עוסק במצוה כשהוא

שמהא דנקט התוס' "נראה לר"י" שיש חיוב על בת אשתו אף אם רק נשא אעשתו ולא בעל מבואר שלא פסיקא להו שהכי דינא אלא שנראה להם שבאשה ובתה צריך ביאת שניהם ורע"א ביאר ששיטת רש"י דלמעשה צריך ביאת שניהם לעבור. ועיין בשיעורי הגרש"י בורשטיין ז"ל שדן האם הביאור הוא דצריך שתהיה אישות גמורה עם ע"י ביאה כדי לדון שהבת יהי' לה עליה שם בת אשתו גמורה או שהאיסור הוא 'ביאת שניהם'.

וא"כ נראה דלשיטת התוס' בנזיר שהבאנו לעיל שכשדנים על קרובות אשתו דנים את הרוב ואת הקבוע על הקרובה ולא על אשתו, מה יהי' הדין בג' נשים שקידש שתיים מהן ואינו יודע איזה והן קבועות במקומן ולכל אחת בת [כמדומני שאי"ז נוגע אבל הרבה יותר קל להמחיש את הפריש בזה], ובא על בת של אחת מהן שפירשה מבין שלושת הבנות, האם לוקה או לא. דאם האיסור הוא בת אשתו הרי רוב הבנות הן בת אשתו וכיון דפרשה אחת הרוב מכריע שהיא בת אשתו, אבל אם האיסור הוא איסור אשה ובתה הרי ה'אשה' היא קבועה.

(יז) ואפשר לצייר את הנקודה הזאת גם לדעת התוס' בכתובות. דאיתא ביבמות עח. דנכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה ואינו חציצה משום דהיינו רבית' והגרות חלה גם על הבן. ומבואר ביבמות צז: שגר שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה יש לו שאר האם, וא"כ ג' נשים מעוברות שהתגיירו ונולד לכ"א בת ואח"כ נודע ששנים ממעשי הגרות היו פסולים, נראה פשוט שאע"פ שהאם נמצאת במקומה ורק הבת פרשה מ"מ הבת יוכרע שהיא גויה בתורת ודאי שהרי יש לה רוב של עצמה שהרי היא צריכה גרות בעצמה והגיות שלה אינו תולדה מגיות האם. וכן אם נמצא רק אחד ממעשי הגרות פסול נראה דהבת תוכרע בתורת ודאי שהיא ישראלית. ואע"פ שודאי ל"ש לדון גרות על העובר לבד בלי הגרות של האם ואם האם היא גוי' אז גם הבת גוי', אבל כיון שאין גיות האם "הסיבה" לגיות הבת לכן נראה כמו שביארנו שכלפי הבת דנים בכירור שגם גרות האם היתה כשרה ודו"ק.

ולפי"ז בציור הנ"ל שנשא את כל שלושת האמהות והן קבועות במקומן ופירשה אחת מהבנות ובעל אותה האם ילקה או לא, נראה דאם האיסור הוא בת אשתו ילקה דהרוב מכריע שזוהי בת אשתו אבל אם האיסור הוא אשה ובתה לא ילקה משום שהאשה היא קבועה וא"כ הוא ספק.

(יד) והנה כתב בשו"ת רעק"א סו"ס קנ"ד וז"ל והנה במה דס"ל להרמב"ם דגם בשבועה שלא אוכל כזית. אסור לאכול חצי שיעור כמו בכל איסורים דח"ש אסור מה"ת. קשה לי מסוגיא דשבועות (דף כ"ח) אב"א שלא אוכל מגו דמהני שאלה לכזית בתרא וכו'. הא עדיין יקשה מאי ארי' כזית אפי' פחות מכזית מגו דמהני שאלה שיהיה מותר לאכול. אע"כ מוכח דשבועה ח"ש מותר. וכו' אולי י"ל דהא דח"ש אסור היינו בעוד שהאיסור בעין בכזית בזה שייך חזי לאצטרופי לשיעור שלם אבל באכלו ושייר חצי שיעור דליכא שיעור בעולם ול"ש חזי לאצטרופי מותר לאכול. ויהיה מזה דין חדש דבסוף יום אחרון דפסח או סוף יוה"כ בענין דליכא שהות לאכול כזית יהא מותר לאכול ח"ש, וצ"ע לדינא.

וא"כ יש לדון מה יהי' באופן שיש שני חצאי כזית שבמציאות ברור שיש להם אותו דין אבל מצד בירורי התורה דרוב וחזקה וכדומה נקטינן שאחד כשר בתורת ודאי ואחד אסור בתורת ודאי, ואפשר לצייר דבר זה כדלהלן, בהמה אחת שחוטה שרגליה שייכים לראובן ולשמעון ושאר הבשר של לוי, ובאו שלוש נשים והעידו שהבהמה התנבלה ובאו ראובן ושמעון והעידו שהיא כשרה. דלכאורה הדין דעל הרגלים שהם בעלי דברים הוו פסולי עדות והולכים אחר רוב דעות והויא נבילה ועל שאר הבהמה שפיר נאמנים וכשרה.

ויש להסתפק באופן שאין שום נבילה אחרת בעולם שהוא יכול לאכול (דלכאור' הוא דומיא דציורו של הגרע"א שאכל את הככר שנשבע עליו), ויש חצי כזית מהרגל וחצי כזית משאר הבהמה ואכל את החצי כזית מהרגל האם עבר על איסור חצי שיעור מדאורייתא או לא. האם נימא דכיון דאין לחצי הכזית אל מה להצטרף דהא שאר הבהמה כשרה אינו עובר. ונראה ברור שעובר, משום דכלפי הרגל דנים שגם שאר הבהמה נבילה דהא א"א לחלק ביניהם, וא"כ במה שנוגע לנידון של חצי שיעור שהוא "נידון הרגל" אם הוא חצי כזית מנבילה או מכשרה ודאי ננקוט שהוא מנבילה וחזיא לאצטרופי.

(טו) ואם כנים הדברים בשתי ההנחות נמצא דבדאיכא תשע חתיכות חמץ וחתיכה אחת מצה ונחלקה אחת לשני חצאי כזית אם יאכל את הקבוע ואח"כ את הפריש בסוף פסח ממש שפיר יהי' אסור מדאורייתא בתורת ודאי מצד חצי שיעור, משום דכלפי החצי שיעור דנים דהוא חצי משלם וחזי לאצטרופי.

(טז) והנה זכינו לברר בדינו של הפר"ח שכשיש דין ש"נבנה" משני דברים אז תלוי אם צריך את שניהם בשביל האיסור או שדינו של השני נהי' ע"י שהוא שני של הראשון. דבאופן שהדין בא מצד שניהם אז אם אחד קבוע יש ספק אם יש לו את הדין, אבל אם הראשון הוא רק היכ"ת לדון כן בשני אז אם השני פרש שפיר יש לדון את הבירור 'כלפי השני' שהראשון הוא מהרוב. ויוצא מזה נ"מ בנוגע לכמה דינים בתורה איך לדון את שני הדברים, ולמשל בשיטת התוס' ריש יבמות דייק הגרע"א במהדו"ק סימן קכ"א